

Σοφοκλέους

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

α'

ΣΕΛΙΔΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΓΟΝΗ

ΤΩΝ

FRIEDRICH HÖLDERLIN

SØREN KIERKEGAARD

MARTIN HEIDEGGER

ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ - ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ - ΣΧΟΛΙΑ

Συμεών Γρ. Σταμπούλοῦ

GUTENBERG || ΑΡΧΑΙΟ ΔΡΑΜΑ

*Οιδίπους και Ἀντιγόνη (1934),
Γ[ιαννούλης] Χ[αλεπᾶς], 26,5×21 ἐκ., ἀδημοσίευτο.*

Σοφοκλέους

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

κ'

ΣΕΛΙΔΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΓΟΝΗ

ΤΩΝ

FRIEDRICH HÖLDERLIN

SØREN KIERKEGAARD

MARTIN HEIDEGGER

Μεταγραφή αρχαίου κειμένου - Σημειώσεις

Μετάφραση κειμένων Ἐπιμέτρου

μὲ ἐπισημάνσεις καὶ σχόλια

Συμεὼν Γρ. Σταμπολοῦ

GUTENBERG II Ἀρχαίο Δρᾶμα

Τὸ ἐκκρεμὲς τοῦ κόσμου εἶναι ἡ καρδιὰ τῆς Ἀντι-
γόνης.

MARGUERITE YOURCENAR ΦΩΤΙΕΣ:
ANTIGONH ἢ Η ΕΠΙΛΟΓΗ

Ἡ Ἀντιγόνη μπορεῖ πάντα νὰ κάνει κάτι γιὰ μᾶς.

BERTOLT BRECHT

Τραγούδησε μικρὴ Ἀντιγόνη, τραγούδησε, τρα-
γούδησε...
δὲ σοῦ μιλῶ γιὰ περασμένα, μιλῶ γιὰ τὴν ἀγάπη

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΕΦΕΡΗΣ, ΚΙΧΛΗ

Καλότυχος αὐτὸς
ποὺ τὸν κρατεῖ ἀπ' τὸ χέρι μιὰ Ἀντιγόνη.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΟΛΕΜΗΣ, ANTIGONH

Τὸ θέμα ποὺ ἐπέλεξε ὁ Σοφοκλῆς ἐκτὸς ἀπὸ δρα-
ματικὴ δράση περιλαμβάνει καὶ ἠθικὴ ὁμορφιά.

JOHANN WOLFGANG VON GOETHE

Ἡ Ἀντιγόνη εἶναι τὸ ἐξοχότερο καὶ ἀρτιότερο ἔργο
στὸν ἀρχαῖο καὶ σύγχρονο κόσμος.

GEORG WILHELM FRIEDRICH HEGEL

Ἐγὼ μπορῶ ἀκόμα νὰ λέω «ὄχι» σὲ ὅ,τι δὲ μ' ἀρέ-
σει. Καὶ ἐσεῖς μὲ τὸ στέμμα σας, μὲ τοὺς φρουρούς
σας, μὲ τὰ κουδούνια καὶ τὰ χαϊμαλιά σας, μονάχα
νὰ μὲ θανατώσετε μπορεῖτε, ἐπειδὴ εἶπατε «ναί».

JEAN ANOUILH, *ANTIGONE* (ΜΤΦΡ. ΜΑΡΙΟΣ ΠΛΩΡΙΤΗΣ)

Ἡ Ἀντιγόνη εἶναι ἡ τραγωδία μὲ τὸ μεγαλύτερο
πολιτικὸ βᾶθος.

ΚΟΡΝΗΛΙΟΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΔΗΣ

Ἄν τὴ δοξάσανε τόσο [τὴν Ἀντιγόνη], ἦταν γιὰ
τοὺς γλύτωσε ἀπ' τὸ νὰ πράξουν τὸ ἴδιο. Στὸ πρό-
σωπὸ τῆς τιμῆσαν τὴ δική τους ἀντίθεση νεκρή·
— αὐτοσυγχωρέθηκαν, ἀθωώθηκαν καὶ ἡσύχασαν.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ, *ΙΣΜΗΝΗ*

Ἡ τραγωδία δείχνει ἓνα δίκαιο ποὺ δὲν εἶναι ἀπο-
κρυσταλλωμένο, ποὺ μετατοπίζεται καὶ μεταμορ-
φώνεται στὸ ἀντίθετό του.

JEAN-PIERRE VERNANT - PIERRE VIDAL-NAQUET

Ὁ ἔρωτας στὸν Σοφοκλῆ ἐπιβάλλεται στὸν ἄνθρωπο μὲ ἀκατανίκητο τρόπο. Ἡ περίπτωση τοῦ Αἴμωνα στὴν Ἀντιγόνη τὸ ἀποδεικνύει.

JACQUELINE DE ROMILLY

Φαντάσματα γίνονται τὰ αἰσθήματα κι ὁ θάνατος ἀδιέξοδη φρίκη, ὅταν ἀπίστευτη γίνεται ἡ ἀγάπη.

ZΩΗ ΚΑΡΕΛΗ, ANTIGONH

Ὁ Brecht, ὁ Rilke, ὁ Anouilh, ὁ Gide, ὁ Hengel, ὁ Sartre, ὁ Ρίτσος, ὁ Σεφέρης, ὁ Picasso, ὁ Χαλεπᾶς, ὁ Goethe, ὁ Cocteau: ἐλάχιστοι ἀπὸ ὅσους σπουδαίους θαύμασαν τὴν Ἀντιγόνη. Ποικίλοι οἱ τρόποι μὲ τοὺς ὁποίους ἡ τραγωδία τοῦ Σοφοκλῆ ἐνέπνευσε καὶ προβλημάτισε μερικὰ ἀπὸ τὰ σημαντικότερα πνεύματα ὅλων τῶν ἐποχῶν. Ἡ μοναδική αὐτὴ ἔκδοση τοὺς παρουσιάζει ὅλους. Περιλαμβάνει ἀκόμα, γιὰ πρώτη φορά στὰ ἐλληνικά, καὶ τὰ δοκίμια ποὺ ἔγραψαν γιὰ ἐκείνη ὁ Hölderlin, ὁ Kierkegaard καὶ ὁ Heidegger. Πάνω ἀπ' ὅλα ἀναδεικνύει τὴν ὁμορφιὰ τῆς («Ἑλληνίδας Ἀντιγόνης»), ὅπως τὴν ξεχωρίζει ὁ Χάιντεγκερ, μέσα ἀπὸ τὴν ἐξόχως ποιητικὴ μετάφραση τοῦ Συμεῶν Σταμπουλοῦ. Χαρεῖτε τὴν!

Πάρτε μιὰ πρώτη γεύση:

ληφθῆ τε καὶ μῆ, τοῦτο γὰρ τύχη κρινεῖ,
 οὐκ ἔσθ' ὅπως ὄψη σὺ δεῦρ' ἔλθόντα με.
 330 καὶ νῦν γὰρ ἐκτὸς ἐλπίδος γνώμης τ' ἐμῆς
 σωθεῖς ὀφείλω τοῖς θεοῖς πολλὴν χάριν.

[ΣΤΑΣΙΜΟΝ Α']

στρ. α' ΧΟ. πολλὰ τὰ δεινὰ κοῦδέν ἀν-
 θρώπου δεινότερον πέλει·
 τοῦτο καὶ πολιοῦ πέραν
 335 πόντου χειμερίῳ νότῳ
 χωρεῖ, περιβρυχίοισιν
 περῶν ὑπ' οἴδμασιν, θεῶν
 τε τὰν ὑπερτάταν, Γᾶν
 ἄφθιτον, ἀκαμάταν, ἀποτρύεται,
 340 ἰλλομένων ἀρότρων ἔτος εἰς ἔτος,
 ἱππέϊω γένοι πολεύων.

ἀντ. α' κουφονόων τε φῦλον ὀρ-
 νίθων ἀμφιβαλῶν ἄγει
 καὶ θηρῶν ἀγρίων ἔθνη
 345 πόντου τ' εἰναλίαν φύσιν
 σπεύραισι δικτυοκλώστοις,
 περιφραδῆς ἀνήρ· κρατεῖ
 δὲ μηχαναῖς ἀγραύλου
 350 θηρὸς ὀρεσσιβάτα, λασιαύχενά θ'
 ἵππον ὀχμάζεται ἀμφὶ λόφον ζυγῶ
 οὔρειόν τ' ἀκμῆτα ταῦρον.

στρ. β' καὶ φθέγμα καὶ ἀνεμόεν φρόνημα καὶ ἀστυνόμους
 356 ὀργὰς ἐδιδάξατο καὶ δυσαύλων
 πάγων ὑπαίθρεια καὶ
 δύσομβρα φεύγειν βέλη
 360 παντοπόρος· ἄπορος ἐπ' οὐδὲν ἔρχεται
 τὸ μέλλον· Ἄιδα μόνον

βρεθοῦν εἶτε ὄχι, αὐτὸ ἢ τύχη θὰ τὸ κρίνει,
 ἐμένα ἐδῶ, ἀδύνατον, δὲν θὰ μὲ ξαναδεῖς.
 Καὶ ποῦ ἀναπάντεχα γυρίζω ζωντανός,
 χάρη χρωστῶ μεγάλη στοὺς Θεούς.

330

[ΣΤΑΣΙΜΟ Α']

- ΧΟ. Πολλὰ τ' ἀνείπωτα καὶ θαυμαστά
 ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο πιὸ θαυμαστὸ κι ἀνείπωτο κανένα·
 τὴν ἀφρισμένη θάλασσα
 μὲς στοῦ χειμῶνα τὴ νοτιά,
 τὰ φουσκωμένα κύματα βουνά
 τὰ σκάβει καὶ περνᾷ, καὶ τῶν Θεῶν
 τὴν πιὸ τρανὴ Θεά, τὴ Γῆ
 τὴν ἄφθαρτη κι ἀκάμαντη παιδεύει
 μὲ ἄροτρα χρονιὰ μὲ τὴ χρονιὰ
 τὸ χῶμα γυροφέρνοντας στοῦ ἀλόγου τὴν ὄπλῃ.
- Τοῦ ἐλαφρόμυαλου πουλιοῦ
 βάνει θηλειά,
 τὸν ἄγριο κόσμο τῶν θεριῶν,
 τοῦ πόντου τὰ βλαστήματα βαθιά
 μὲ δίχτυα πλέγματα γερὰ τυλίγει
 ὁ πανοῦργος, ὁ σοφός· μὲ δόλο
 τ' ἀγρίμι νικᾷ
 τοῦ βουνοῦ, καὶ τὸ φαρὶ μαγκώνει
 κάτω ἀπ' τὸν ζυγό, τὴν πλούσια χαίτη,
 τὸν ταῦρο τὸν ἀψὺ πάνω στὰ ὄρη.
- Διδάχθηκε λαλιὰ καὶ πνεῦμα καὶ ὄρμη
 τὴν πόλῃ νὰ οἰκοδομεῖ, τὴν ἄγρια
 νὰ γλυτώνει παγωνιά
 καὶ τῆς βροχῆς τὸ φοβερὸ μαστίγωμα,
 δαιμόνια μηχανή· ἀμήχανος στὸ αὔριο ποτὲ
 δὲν περπατᾷ· μόνο στοῦ Χάροντα

στρ. α'

335

340

ἀντ. α'

345

350

στρ. β'

356

360

- 364 φεύξιν οὐκ ἐπάξεται·
 νόσων δ' ἀμηχάνων φυγάς
 ξυμπέφρασται.
- ἀντ. β'
 366 σοφόν τι τὸ μηχανόειν τέχνας ὑπὲρ ἐλπίδ' ἔχων
 τοτὲ μὲν κακόν, ἄλλοτ' ἐπ' ἐσθλὸν ἔρπει.
 νόμους παρείρων χθονὸς
 θεῶν τ' ἔνορκον δίκαν
 370 ὑψίπολις· ἄπολις ὅτω τὸ μὴ καλὸν
 ξύνεστι τόλμας χάριν.
 μήτ' ἐμοὶ παρέστιος
 γένοιτο μήτ' ἴσον φρονῶν
 375 ὅς τάδ' ἔρδοι.
- 380 ἐς δαιμόνιον τέρας ἀμφινοῶ
 τόδε· πῶς <δ'> εἰδὼς ἀντιλογήσω
 τήνδ' οὐκ εἶναι παῖδ' Ἀντιγόνην;
 ᾧ δύστηνος καὶ δυστήνου
 πατρὸς Οἰδιπόδα,
 τί ποτ'; οὐ δὴ που σέ γ' ἀπιστοῦσαν
 τοῖς βασιλείοισιν ἄγουσι νόμοις
 καὶ ἐν ἀφροσύνη καθελόντες;
- 385 ΦΥ. ἦδ' ἔστ' ἐκείνη τοῦργον ἢ ἔχειρασμένη·
 τήνδ' εἴλομεν θάπτουσαν. ἀλλὰ ποῦ Κρέων;
 ΧΟ. ὄδ' ἐκ δόμων ἄψορρος ἐς δέον περᾶ.
 ΚΡ. τί δ' ἔστι; ποῖα ξύμμετρος προὔβην τύχη;
 ΦΥ. ἄναξ, βροτοῖσιν οὐδέν ἐστ' ἀπώμοτον.
 390 ψεύδει γὰρ ἢ ἴπνοια τὴν γνώμην· ἐπεὶ
 σχολῇ ποθ' ἦξεν δεῦρ' ἂν ἐξηύχουν ἐγὼ
 ταῖς σαῖς ἀπειλαῖς, αἷς ἐχεμάσθην τότε.
 ἀλλ' ἢ γὰρ εὐκτὸς καὶ παρ' ἐλπίδας χαρὰ
 ἔοικεν ἄλλη μῆκος οὐδὲν ἦδονῆ,
 ἦκω, δι' ὄρκων καίπερ ὦν ἀπώμοτος,
 395 κόρην ἄγων τήνδ', ἢ καθηρέθη τάφον
 κοσμοῦσα. κλήρος ἐνθάδ' οὐκ ἐπάλλετο,

- νικιέται τὸ ἀλώνι·
 κι ἄς ἔχει βρεῖ τὸ φάρμακο στὸ ἀγιάτρευτο
 κακό. 364
- Τέχνες σοφίζεται κι ἀπὸ τὴν προσδοκία πιὸ μακριά,
 ὥστόσο γέρνει πότε στὸ καλὸ καὶ πότε στὸ κακό. 366
 Τὸν νόμο στήνοντας στὸ μπόι τοῦ ἀνθρώπου,
 τὴν ὀρκισμένη Δίκη τῶν Θεῶν μαζί,
 ὑψώνεται στὴν πόλη· χάνει τὸ ἴχνος του στὴ Γῆ 370
 ὅποιος τὸ δίκαιο μὲ θράσος ἀψηφᾷ.
 Αὐτὸν στὸ σπίτι μου ποτὲ δὲν θὰ δεχτῶ,
 μαζί του δὲν θὰ ζυγιστῶ,
 ποὺ κάνει τέτοια ἔργα. 375
- Σαστίζω ἐμπρὸς σ' αὐτὴ τὴν ἀνεξήγητη
 σκηνή· νὰ πῶ πῶς δὲν γνωρίζω
 τὸ κορίτσι αὐτό, τὴν Ἀντιγόνη;
 Κακόμοιρο, τοῦ ἄμοιρου Οἰδίποδα
 παιδί, 380
 τί σοῦ συμβαίνει, τί; σ' ἔχουν συλλάβει μήπως
 νὰ καταπατᾷς, μιὰ τρέλα θὰ 'τανε αὐτό,
 τοῦ βασιλιᾶ τὸν νόμο;
- ΦΥ. Αὐτὴ εἶναι ποὺ δούλεψε κρυφά·
 τὴν πιάσαμε νὰ θάβει. Μὰ ποῦ εἶναι ὁ Κρέοντας; 385
- ΧΟ. Στὴν ὥρα του ἔρχεται ἀπὸ τὸ παλάτι.
- ΚΡ. Τί εἶναι; γιὰ ποιά σύμπτωση μιλάτε;
- ΦΥ. Βασιλιά μου, ὄρκο νὰ μὴν ὀρκίζεται θνητός.
 Γιατὶ μιὰ σκέψη δεύτερη περιγελᾷ τὴν πρώτη· κι ἐγὼ
 μὲ τόσες ἀπειλὲς ποὺ μ' ἔλουσες πιὸ πρὶν,
 ὀρκίστηκα νὰ μὴν ξανάρθω ἐδῶ. 390
 Ἄλλὰ ἡ ἀνέλπιστη ποὺ εὐχήθηκα χαρὰ
 δὲν μοιάζει σὲ ἀπόλαυση μὲ ἄλλη καμιά,
 κι ἦρθα παρὰ τὸν ὄρκο ποὺ 'κανα,
 μὲ τὸ κορίτσι αὐτὸ ποὺ πιάστηκε νὰ συγυρίζει 395
 τὸν νεκρό. Κλῆρος δὲν μοῦ 'λαχε ἐτούτη τὴ φορά,

[ΣΤΑΣΙΜΟΝ Γ']

- στρ. α' ΧΟ. Ἔρωσ ἀνίκατε μάχαν,
 Ἔρωσ, ὃς ἐν κτήμασι πίπτεις,
 ὃς ἐν μαλακαῖς παρειαῖς
 νεάνιδος ἐννυχεύεις,
 785 φοιτᾶς δ' ὑπερπόντιος ἔν τ'
 ἀγρονόμοις αὐλαῖς·
 καί σ' οὔτ' ἀθανάτων φύξιμος οὐδεὶς
 οὔθ' ἀμερίων σέ γ' ἀν-
 790 θρώπων, ὁ δ' ἔχων μέμνηεν.
- ἀντ. α' σὺ καὶ δικαίων ἀδίκους
 φρένας παρασπᾶς ἐπὶ λώβᾳ·
 σὺ καὶ τόδε νεῖκος ἀνδρῶν
 ξύναιμον ἔχεις ταραξᾶς·
 795 νικᾶ δ' ἐναργῆς βλεφάρων
 ἕμερος εὐλέκτρου
 νύμφας, τῶν μεγάλων πάρεδρος ἐν ἀρχαῖς
 θεσμῶν· ἄμαχος γὰρ ἐμ-
 800 παίξει θεὸς Ἀφροδίτα.
- νῦν δ' ἤδη γὰρ καὐτὸς θεσμῶν
 ἔξω φέρομαι τάδ' ὀρώων, ἴσχειν δ'
 οὐκέτι πηγᾶς δύνάμαι δακρύων,
 τὸν παγκοίτην ὄθ' ὀρώ θάλαμον
 805 τήνδ' Ἀντιγόνην ἀνύτουσαν.

[ΚΟΜΜΟΣ]

- στρ. β' ΑΝ. ὀράτέ μ', ὦ γᾶς πατρίας πολῖται,
 τὰν νεάταν ὁδὸν
 στείχουσαν, νεάτον δὲ φέγ-
 γος λεύσσουσαν ἀελίου,

[ΣΤΑΣΙΜΟ Γ']

ΧΟ. Ἔρωσ ἀνίκατε μάχαν, στρ. α'
 ἔρωτα ποῦ χτυπᾶς τὰ πλάσματα ὅπου Γῆς,
 στὸ τρυφερὸ ποῦ ξενυχτᾶς
 μάγουλο τῆς παρθένας,
 στὶς θάλασσες ταξιδευτῆς καὶ 785
 στὴν αὐλὴ τοῦ ἀπόμαχου τοῦ δουλευτῆ·
 οὔτε ἀθάνατος σοῦ ξέφυγε κανεὶς
 οὔτε θνητὸς ποῦ βλέπει πρόσκαιρα
 τὸ φῶς, κι ὁ ποῦ σὲ ἀπόκτησε, παραφρονεῖ. 790

Ἐσὺ τὸν δίκαιο στὸ ἄδικο ἀντ. α'
 τραβᾶς καὶ στὴν καταστροφή·
 ἐσὺ τὴν ὁμοαίματη ἀναψες
 τούτη ἔχθρα·
 ἀστραφτερὸς νικᾷ στὰ βλέφαρα 795
 ὁ πόθος γιὰ τῆς ὀμορφῆς γυναίκας
 τὸ κρεβάτι, στὴν ἐξουσία ὁ συνοδὸς
 τῶν ὑψιστων θεσμῶν· ἀδιάφορη
 μᾶς περιπαίξει, μᾶς γελᾷ ἡ Ἀφροδίτη. 800

Μὰ τώρα χάνω πιά τὸν ἔλεγχο
 κι ἐγὼ βλέποντας ὅλ' αὐτά, κι οὔτε μπορῶ
 τὸ δάκρυ μου ἓνα ποτάμι νὰ κρατήσω,
 τὴν Ἀντιγόνη ν' ἀντικρύζω
 τὴν πόρτα νὰ χτυπᾷ στὸ πανδοχεῖο τῶν νεκρῶν. 805

[ΚΟΜΜΟΣ]

ΑΝ. Τῆς χώρας μου ὁ κόσμος, κοιτάξτε με, στρ. β'
 τὸ πικρὸ κατεβαίνω σκαλι
 καὶ τὸ ἔσχατο φῶς,
 πιά ποτὲ μὲ τὸν ἥλιο

- 810 κοῦποτ' αἰθίς· ἀλλὰ μ' ὁ παγ-
 κοίτας Ἄιδας ζῶσαν ἄγει
 τὰν Ἀχέροντος
 ἀκτάν, οὐθ' ὑμεναίων
 ἔγκληρον, οὐτ' ἐπὶ νυμ-
- 815 φείοις πῶ μέ τις ὕμνος ὕ-
 μνησεν, ἀλλ' Ἀχέροντι νυμφεύσω.
 ΧΟ. οὐκοῦν κλεινὴ καὶ ἔπαινον ἔχουσ'
 ἐς τόδ' ἀπέρχη κεῦθος νεκύων,
 οὔτε φθινάσιν πληγείσα νόσοις
- 820 οὔτε ξιφέων ἐπίχειρα λαχοῦσ',
 ἀλλ' αὐτόνομος ζῶσα μόνη δὴ
 θνητῶν Ἄιδην καταβήση.
- ἀντ. β' AN. ἤκουσα δὴ λυγρότατον ὀλέσθαι
 τὰν Φρυγίαν ξέναν
- 825 Ταντάλου Σιπύλῳ πρὸς ἄ-
 κρω, τὰν κισσὸς ὡς ἀτενῆς
 πετραία βλάστα δάμασεν,
 καὶ νιν ὄμβροι τακομέναν,
 ὡς φάτις ἀνδρῶν,
- 830 χιών τ' οὐδαμὰ λείπει,
 τέγγει δ' ὑπ' ὀφρύσι παγ-
 κλαύτοις δειράδας· ἤ με δαί-
 μων ὁμοιοτάταν κατευνάζει.
- ΧΟ. ἀλλὰ θεός τοι καὶ θεογεννῆς,
 ἡμεῖς δὲ βροτοὶ καὶ θνητογενεῖς.
- 835 καίτοι φθιμένη μέγα κἀκοῦσαι
 τοῖς ἰσοθέοις σύγκληρα λαχεῖν
 ζῶσαν καὶ ἔπειτα θανοῦσαν.
- στρ. γ' AN. οἶμοι γελῶμαι.
 τί με, πρὸς θεῶν πατρώων,
- 840 οὐκ οἶχομέναν ὑβρίζεις,
 ἀλλ' ἐπίφαντον;
 ᾧ πόλις, ᾧ πόλεως

- δὲν θὰ παίξω τὰ μάτια ποτέ· στὸ πικρὸ 810
τὸ σκαλι ἐδῶ κάτω
θὰ νηστεύω αἰώνια τὸ φῶς,
ζωντανή μὲ μετροῦν τοῦ θανάτου κι οὔτε νύφη
οὔτε στίχος νυφιάτικος ποὺ νὰ φτάσει ὡς ἐδῶ,
κατεβαίνω γυναίκα τοῦ Χάρου 815
καὶ τὸ μαῦρο του ροῦχο φορῶ.
- XO. Δοξασμένη περνᾶς τὸ κατώφλι,
στοὺς λειμῶνες τῶν μαύρων νεκρῶν·
δὲν σὲ ξέρει ἢ καλπάζουσα φθίση 820
οὔτε ἢ λάμα σὲ πῆρε ζεστή,
ἀλλὰ μόνη κατάμονη, ζῶσα
κατεβαίνεις ἐν τάφῳ ζωή.
- AN. Σὰν τὸ κορίτσι, ποὺ ἄκουσα, 825
ἐκεῖνο τὸ πικρὸ τὸ πένθιμο ξενάκι,
παιδὶ τοῦ Τάνταλου, μονάχο στὰ βουνά,
ποὺ τό 'κλεισε ἡ πέτρα,
ἕνας κισσός,
μιὰ πέτρινη ἀγκαλιὰ ψυχρή, τὸ βλάστησε ξανά,
ώραία πετρωμένη, 830
νὰ λυώνει, λέει ὁ κόσμος, στὴ βροχή,
νὰ τὴ φιλᾷ τὸ χιόνι,
νὰ κλαίει τὸ μαῦρο δάκρυ της, ἀρμύρα στὸ κορμί·
τὸν ὕπνο της μοῦ προξενεῦουν οἱ Θεοί.
- XO. Μὰ αὐτὴ εἶχε φλέβα θεϊκὴ, Θεοῦ γενιά, 835
κι ἐμεῖς παιδιὰ ἐφήμερα.
Σκέψου, πεθαίνεις σὰν Θεά,
στὴ ζωή, θὰ σὲ ποῦν,
καὶ στὸν τάφο ἀθάνατη.
- AN. Γελοῦν μαζί μου, ἀλλοίμονο. 840
Γιὰ τὸν Θεό, πῶς μὲ προσβάλλετε
προτοῦ κινήσω καὶ χαθῶ,
ποὺ ζῶ ἀκόμη κάτω ἀπὸ τὸ φῶς;
Πόλη γλυκειά

- πολυκτῆμονες ἄνδρες·
 ἰὼ Διρκαῖαι κρῆναι Θή-
 845 βας τ' εὐαρμάτου ἄλσος, ἔμ-
 πας ξυμάρτυρας ὕμμ' ἐπικτῶμαι,
 οἷα φίλων ἄκλαντος, οἷοις νόμοις
 πρὸς ἔρμα τυμβόχωστον ἔρ-
 χομαι τάφου ποταινίου·
 850 ἰὼ δύστανος, βροτοῖς
 οὔτε νεκροῖς κυροῦσα
 μέτοικος, οὐ ζῶσιν, οὐ θανοῦσιν.
 ΧΟ. προβᾶσ' ἐπ' ἔσχατον θράσους
 ὑψηλὸν ἐς Δίκας βάθρον
 855 προσέπεσες, ὦ τέκνον, ποδί.
 πατρῶον δ' ἐκτίνεις τιν' ἄθλον.
- ἀντ. γ' ΑΝ. ἔψανσας ἀλγει-
 νοτάτας ἐμοὶ μερίμνας,
 πατρὸς τριπόλιστον οἶκτον
 860 τοῦ τε πρόπαντος
 ἀμετέρου πότμου
 κλεινοῖς Λαβδακίδαισιν.
 ἰὼ ματρῶαι λέκτρων ἀ-
 ται κοιμήματά τ' αὐτογέν-
 865 νητ' ἐμῷ πατρὶ δυσμόρου ματρός·
 οἷων ἐγὼ ποθ' ἄ ταλαίφρων ἔφυν·
 πρὸς οὓς ἀραῖος ἄγαμος ἄδ'
 ἐγὼ μέτοικος ἔρχομαι.
 ἰὼ δυσπότμων κασί-
 870 γνητε γάμων κυρήσας,
 θανῶν ἔτ' οὔσαν κατήναρές με.
 ΧΟ. σέβειν μὲν εὐσέβειά τις,
 κράτος δ', ὅτῳ κράτος μέλει,
 παραβατὸν οὐδαμῆ πέλει,
 875 σέ δ' αὐτόγνωτος ὤλεσ' ὀργά.

- καὶ ἄνδρες πολυκτῆμονες·
 τῆς Δίρκης τὰ νερά,
 τῆς Θήβας τὸ χορτάρι ποὺ ὄμορφο ἀμάξι τὸ κεντᾶ, 845
 ἐσᾶς βάζω γιὰ μάρτυρες
 πῶς φεύγω ἀπὸ τοὺς φίλους ἄκλαυτη
 σὲ τύμβο χωμένο βαθιά, σὲ τάφο σωστό·
 ποιός νόμος τὸ ὀρίζει αὐτό;
 Ἄλλοίμονο ἢ δύστυχη, στοὺς ζωντανούς 850
 νὰ μὴ μετρίεμαι, οὔτε τοῦ Ἄδῃ
 μέτοικος, οὔτε ζωῆ οὔτε καὶ θάνατος ἀκόμα.
- XO. Πῆρες τὴν τόλμη, τὴν περπάτησες πολὺ
 καὶ σκόνταψες, παιδί μου,
 στῆς Δίρκης τὸ ψηλὸ σκαλί. 855
 Τὴν ἁμαρτία τοῦ πατέρα σου πληρώνεις.
- AN. Ἄνοιξες πάλι τὴν πληγὴ 860
 ποὺ μὲ πονᾶ,
 τοῦ πατέρα τὸν ἐπαίσχυντο κλῆρο
 ποὺ ρήμαξε 860
 τὴν ὄμορφη τοῦ Λάβδακου
 γενιά.
 Τῆς μάνας μου τὸ ντροπιασμένο στρῶμα
 ποὺ δόθηκε στὸ ἴδιο τὸ παιδί της,
 δόθηκε τοῦ πατέρα μου γυναίκα σύζυγός του· 865
 βασανισμένο γέννημα ἐγώ·
 σ' αὐτοὺς πηγαίνω, νέο μου σπιτικό,
 καταραμένη, ἀνύπαντρη.
 Στὸν μαῦρο γάμο σου, ἀδελφέ,
 μὲ κάλεσες, ἀλλοίμονο, 870
 νεκρὸς νὰ μοῦ τὴν πάρεις τὴ ζωῆ.
- XO. Ἡ τιμὴ ποὺ ἔχεις δείξει, τιμὴ σου,
 μὰ αὐτὸν ποὺ ὀρίζει ἓνα κράτος,
 δὲν πρέπει νὰ περιφρονεῖς,
 ἢ αὐτόνομη σὲ πῆρε ὀρμὴ σου. 875

- ἐπ. AN. ἄκλαντος, ἄφιλος, ἀνυμέναι-
 ος <ἀ> ταλαίφρων ἄγομαι
 τὰν πυμάταν ὁδόν.
 οὐκέτι μοι τόδε λαμπάδος ἱερὸν
 880 ὄμμα θέμις ὄρᾶν ταλαίνα·
 τὸν δ' ἐμὸν πότμον ἀδάκρυτον
 οὐδεὶς φίλων στενάζει.
- KP. ἄρ' ἴστ' αἰοιδὰς καὶ γόους πρὸ τοῦ θανεῖν
 ὡς οὐδ' ἂν εἷς παύσαιτ' ἄν, εἰ χρεΐη, λέγειν;
 885 οὐκ ἄξεθ' ὡς τάχιστα, καὶ κατηρεφεῖ
 τύμβῳ περιπτύξαντες, ὡς εἴρηκ' ἐγώ,
 ἄφετε μόνην ἐρήμον, εἴτε χρῆθ' ἰθὺς
 εἴτ' ἐν τοιαύτῃ ζῶσα τυμβεύειν στέγη·
 ἡμεῖς γὰρ ἀγνοῖ τούτῳ τήνδε τὴν κόρη·
 890 μετοικίας δ' οὖν τῆς ἄνω στερήσεται.
- AN. ὦ τύμβος, ὦ νυμφεῖον, ὦ κατασκαφῆς
 οἴκησις αἰείφουρος, οἱ πορεύομαι
 πρὸς τοὺς ἐμαυτῆς, ὧν ἀριθμὸν ἐν νεκροῖς
 895 πλείστον δέδεκται Φερσέφασσ' ὀλωλότων·
 ὧν λουισθία ἴγῳ καὶ κάκιστα δὴ μακρῶ
 κάτειμι, πρὶν μοι μοῖραν ἐξήκειν βίου.
 ἐλθοῦσα μέντοι κάρτ' ἐν ἐλπίσιν τρέφω
 φίλη μὲν ἦξεν πατρί, προσφιλῆς δὲ σοί,
 900 μῆτερ, φίλη δὲ σοί, κασίγνητον κάρτα.
 ἐπεὶ θανόντας αὐτόχειρ ὑμᾶς ἐγὼ
 ἔλουσα κακόσμησα κάπιτυμβίους
 χοὰς ἔδωκα· νῦν δὲ Πολύνεικες, τὸ σὸν
 δέμας περιστέλλουσα τοιάδ' ἄρνυμαι.
 καίτοι σ' ἐγὼ ἴμμησα τοῖς φρονοῦσιν εἶ.
 905 οὐ γάρ ποτ' οὐτ' ἂν εἰ τέκνων μήτηρ ἔφυν
 οὔτ' εἰ πόσις μοι κατθανὼν ἐτήκετο,
 βία πολιτῶν τόνδ' ἂν ἠρόμην πόνον.
 τίνος νόμου δὴ ταῦτα πρὸς χάριν λέγω;
 πόσις μὲν ἂν μοι κατθανόντος ἄλλος ἦν,
 910 καὶ παῖς ἀπ' ἄλλου φωτός, εἰ τοῦδ' ἦμπλακον,
 μητρὸς δ' ἐν Ἄιδου καὶ πατρὸς κεκευθότου

- AN. Ἄκλαυτη πάω, ἀνυμέναιη,
 στὸν ἔσχατο δρόμο μου
 ἢ ἄμοιρη.
 Εἶν' ἄδικο, τὸ φῶς ἢ ἔρημη
 νὰ μὴν τὸ φτάνω πιά·
 ἀδάκρυτη ἢ συμφορὰ
 κι ἀνέσπλαχνος ὁ φίλος. 880
- KP. Μήπως τὰ κλάματα θὰ σὲ γλυτώσουνε κι οἱ στεναγμοί;
 ἂν ἦταν ἔτσι, δὲν θὰ τ' ἄφηνε κανεῖς·
 πάρτε την γρήγορα, καὶ ὅπως εἶπα,
 σὲ τάφο χτίστε την κάτω ἀπ' τὴ γῆ,
 ἔρημη ἀφῆστε την ἐκεῖ, θέλει νὰ ζήσει
 θέλει νὰ χαθεῖ, τὸν γάμο της ἅς κάνει ἐκεῖ·
 καὶ νίπτομεν τὰς χεῖρας μας ἐμεῖς,
 ὁ ἐπάνω κόσμος χάθηκε γι' αὐτήν. 885 890
- AN. Μνήμα, κρεβάτι νυφικὸ καὶ σπιτικὸ μου αἰώνιο
 στὴ γῆ χωμένο, ἐκεῖ πορεύομαι
 γιὰ νὰ ἴβρω τοὺς δικούς μου, στὸν δεῖπνο ποὺ ἐτοίμασε
 στὸ πλῆθος τῶν νεκρῶν ἢ Περσεφόνη·
 ἢ τελευταία καλεσμένη ἐγὼ ἢ κακοθάνατη
 πρὶν κὰν οἱ μέρες μου ξετυλιχτοῦν. 895
- Παρηγοριά νὰ ρθῶ καὶ τὸν πατέρα μου
 νὰ δῶ, ἢ χαϊδεμένη κόρη σου
 μητέρα, κι ἐσένανε ἢ λαχτάρα σου, καλέ μου ἀδελφέ·
 ἐγὼ μονάχη ποὺ σᾶς ἔλουσα,
 νεκροὺς σᾶς ἔντυσα, σᾶς πότισα κρασί
 γιὰ τὸ ταξίδι· τὴν ἁμαρτία τώρα ξεπληρώνω, Πολυνείκη,
 ποὺ τὸ πικρὸ σου στόλισα κορμί.
 Οἱ ἔντιμοι αὐτὸ τὸ λέν τιμῆ.
 Μὰ ἐγὼ δὲν σοῦ χαρίστηκα, καὶ τὰ παιδιά μου νὰ ἴβλεπα
 νὰ λυώνουν, τὸν ἄντρα μου τὸν ἴδιο νὰ σήπεται νεκρός,
 δὲν θὰ τοὺς σήκωνα, ἀφοῦ τὸ ἀπαγορεύει ὁ νόμος.
 Μὰ τότε τί εἶν' αὐτὸ ποὺ μὲ σπρώχνει;
 Τὸν ἄντρα ποὺ ἔχασα, τὸν ξαναβρίσκω, παντρεύομαι ξανά,
 καὶ παιδιά ξανακάνω ἂν τὰ χάσω,
 μὰ εἶναι ἢ μάνα μου στὸν Ἄδη καὶ ὁ πατέρας κάτω μὲ τὸν Χάρο, 900 905 910

[ΣΤΑΣΙΜΟΝ Δ']

- στρ. α' ΧΟ. ἔτλα καὶ Δανάας οὐράνιον φῶς
 945 ἀλλάξαι δέμας ἐν χαλκοδέτοις αὐλαῖς·
 κρυπτομένα δ' ἐν τυμβή-
 ρει θαλάμῳ κατεζεύχθη·
 καίτοι <καὶ> γενεᾷ τίμιος, ᾧ παῖ παῖ,
 950 καὶ Ζηνὸς ταμιεύεσκε γονὰς χρυσορύτους.
 ἀλλ' ἄ μοιριδία τις δύνασις δεινά·
 οὔτ' ἄν νιν ὄλβος οὔτ' Ἄρης,
 οὐ πύργος, οὐχ ἀλίκτυποι
 κελαινὰ νᾶες ἐκφύγοιεν.
- ἀντ. α' ζεύχθη δ' ὀξύχολος παῖς ὁ Δρύαντος,
 956 Ἴδωνῶν βασιλεύς, κερτομίους ὀργαῖς
 ἐκ Διονύσου πετρώ-
 δει κατάφαρκτος ἐν δεσμῶ.
 οὔτω τᾶς μανίας δεινὸν ἀποστάζει
 960 ἀνθηρόν τε μένος. κείνος ἐπέγνω μανίαις
 ψαύων τὸν θεὸν ἐν κερτομίους γλώσσαις.
 παύεσκε μὲν γὰρ ἐνθέους
 γυναικᾶς εὐϊόν τε πῦρ,
 965 φιλαύλους τ' ἠρέθιζε Μούσας.
- στρ. β' παρὰ δὲ κυανέων †πελαγέων πετρῶν† διδύμας ἀλὸς
 970 ἀκταὶ Βοσπόρῃαι ἧδ' ὁ Θρηκῶν ἄξενος
 Σαλμυδησός, ἕν' ἀγχίπτολις Ἄ-
 ρης δισσοῖσι Φινεΐδαις
 εἶδεν ἀρατὸν ἔλκος
 τυφλωθὲν ἐξ ἀγρίας δάμαρτος
 ἀλαδὸν ἀλαστόροισιν ὀμμάτων κύκλοις
 975 ἀραχθέντων ὑφ' αἵματηραῖς
 χείρεσσι καὶ κερκίδων ἀκμαῖσιν.

[ΣΤΑΣΙΜΟ Δ']

- ΧΟ. Συνέβη ν' ανταλλάξει και ἡ Δανάη
 τὸ οὐράνιο φῶς μὲ χάλκινο κελλί·
 σὲ θάλαμο κρυβόταν
 νεκρικὸ δεμένη·
 κι ἦταν, παιδί μου, ἀπὸ καλὴ γενιά,
 χρυσὴ βροχὴ φυλάγοντας τοῦ Δία τὸ σπέρμα στὴν κοιλιὰ. 945
 Ἄλλὰ εἶναι δύναμη δεινὴ τῆς μοίρας τὰ γραμμένα·
 νὰ τῆς ξεφύγουν δὲν μποροῦν
 πλούτη, πολέμοι, πύργοι,
 καράβια μαῦρα θαλασσοδαρμένα.
- Ἄλυσοδέθηκε τοῦ Δρύαντα ὁ γιός, ὁ ἄψύς,
 τῶν Ἡδωνῶν ὁ βασιλιάς, γιὰ τὶς ὀργίλες προσβολές,
 ἀπὸ τὸν Διόνυσο σὲ πέτρι-
 νο κατάκλειστο κελλί.
 Νὰ στάζει τῆς μανίας του ζεματιστὸ ἐκεῖ
 τὸ φοβερό του μένος. Νὰ μάθει ἔτσι τί θὰ πεῖ 960
 ν' ἀγγίζει τὸν Θεὸ γλῶσσα χλευαστικὴ.
 Τὴ φλόγα ἔσβηνε τῶν ἀναμμένων
 γυναικῶν, τὴ θεϊκὴ φωτιά,
 κι ἐξόργιζε τὶς αὐλητρίδες Μοῦσες. 965
- Κοντὰ στοὺς μαύρους βράχους τοὺς θαλασσινοὺς
 εἶναι οἱ ἀκτὲς τοῦ Βόσπορου, ὁ ἄξενος τῶν Θρακιωτῶν
 Σαλμυδησός, ἐκεῖ ποὺ γειτονεύοντας ὁ Ἄ-
 ρης εἶδε, τέτοια φρικτὴ πληγὴ
 ποὺ ἐκδίκηση ζητᾶ,
 τὰ δυὸ τοῦ Φινέα παιδιά
 μὲ τυφλωμένες κόγχες τῶν ματιῶν
 ἀπὸ τὴ βάρβαρη γυναίκα του βγαλμένων 975
 μὲ χέρια αἱματόβρεχτα καὶ σουβλερὲς σαῖτες ἀργαλειοῦ.

II.
SØREN KIERKEGAARD
Η ΑΝΑΚΛΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΤΡΑΓΙΚΟΥ ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ
ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΤΡΑΓΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ
ΔΟΚΙΜΙΟ ΕΝ ΕΙΔΕΙ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΩΝ –
ΑΝΑΓΝΩΣΘΕΝ ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΩΝ ΣΥΜΠΑΡΑΝΕΚΡΩΜΕΝΩΝ¹

[...] Ο ΟΙΔΙΠΟΔΑΣ έχει σκοτώσει την Σφίγγα και απελευθερώσει την Θήβα, ο Οιδίποδας έχει δολοφονήσει τον πατέρα του, έχει νυμφευθεί τή μητέρα του και ή 'Αντιγόνη είναι ο καρπός αυτού του γάμου. Έτσι έχει ή υπόθεση στην αρχαία τραγωδία. Στο σημείο αυτό εγώ αποκλίνω. Στη δική μου έκδοχή συμβαίνουν όλα ακριβώς έτσι και, ωστόσο, όλα είναι διαφορετικά. Η εξέλιξη της Σφίγγας και ή λύτρωση της πόλης είναι σέ όλους γνωστά, και ο Οιδίποδας ζει μέσα σέ τιμές, απολαμβάνει τον θαυμασμό όλων, εύτυχισμένος σύζυγος της Ίοκάστης. Τα υπόλοιπα δέν αποκαλύπτονται στα μάτια τών ανθρώπων και καμιά υποψία δέν έφερε ποτέ στο φως αυτό το φρικτό όνειρο. Μόνο ή 'Αντιγόνη το γνωρίζει. Με ποιόν τρόπο το πληροφορήθηκε, αυτό δέν έμπιπτει στα όρια του τραγικού ενδιαφέροντος, και ο καθένας μπορεί στην κατεύθυνση αυτή να άφρεθεί στις δικές του

1. Τίτλος πρωτοτύπου: Søren Kierkegaard, «Der Reflex des antiken Tragischen in dem modernen Tragischen – Ein Versuch im fragmentarischen Streben – Vorgelesen den *Symparaneokrómeneioi*»: Søren Kierkegaard, *Enten-Eller: Et Livs-Fragment udgivet af Victor Eremita* (1843) I III ~ στοῦ ίδιου, *Entweder-Oder...*, γεν. έπιμ. Jakob Hegner, μτφρ. Heinrich Fauteck, έπιμ. Hermann Diem – Walter Rest, Köln: Olten, 1960· München: DTV, 1988· ⁴1996: 183-196.

υποθετικές έκδοχές. Στὸ παρελθόν, πρὶν ἀπὸ τὴν ἐνηλικίωσή της, σκοτεινὲς ὑποψίες γι' αὐτὸ τὸ φρικτὸ μυστικὸ βασάνιζαν κατὰ καιροὺς τὴν ψυχὴ της, μέχρι πού ἡ βεβαιότητα τὴν ρίχνει ἀκαριαίως στὴ δίνη τοῦ φόβου. Στὸ σημεῖο αὐτὸ βλέπω ἕναν ἀντίστοιχο καθορισμὸ τοῦ σύγχρονου τραγικοῦ στοιχείου. Ὁ φόβος, δηλαδή, εἶναι μίᾱ ἀνάκλαση καὶ διαφέρει στὸ μέτρο αὐτὸ οὐσιωδῶς ἀπὸ τὴ θλίψη. Φόβος εἶναι τὸ ὄργανο μέσω τοῦ ὁποῖου τὸ ὑποκείμενο οἰκειοποιεῖται καὶ ἀφομοιώνει τὴ θλίψη. Φόβος εἶναι ἡ δύναμη κάθε κίνησης, μὲ τὴν ὁποία ἡ θλίψη διατρύπᾳ τὴν καρδιά. Ἡ κίνηση, ὡστόσο, δὲν εἶναι γρήγορη, ὅπως αὐτὴ τοῦ βέλους, ὀλοκληρώνεται διαδοχικὰ, δὲν εἶναι κίνηση ἀπαξ γενομένη, ἀλλὰ βρίσκεται διαρκῶς στὸ γίγνεσθαι. Ὅπως ἕνα παθιασμένο ἐρωτικὸ βλέμμα ποθεῖ τὸ ἀντικείμενό του, ἔτσι κοιτάζει ὁ φόβος τὴ θλίψη γιὰ νὰ τὴν ποθήσει. Ὅπως ἕνα ἤρεμο, ἀφθαρτο βλέμμα ἀγάπης ἐπείγεται νὰ προχωρήσει μὲ τὸ ἀντικείμενο τῆς ἀγάπης, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ὁ φόβος αὐτοαπασχολεῖται μὲ τὴ θλίψη. Ἀλλὰ ὁ φόβος ἐμπεριέχει μίᾱ ἀκόμη στιγμή, ἡ ὁποία ἐπενεργεῖ, ὥστε αὐτὸς νὰ προσδεθεῖ ἀκόμη ἰσχυρότερα στὸ ἀντικείμενό του, ἐπειδὴ τὸ ἀγαπᾷ καὶ τὸ φοβᾶται ταυτοχρόνως. Ὁ φόβος ἐπιτελεῖ διπλὴ λειτουργία: ἐν μέρει εἶναι ἡ ἀνακαλύπτουσα κίνηση, ἡ ὁποία ἀγγίζει σταθερὰ τὴ θλίψη καὶ μέσω αὐτῆς τῆς ἀφῆς τὴν ἀνακαλύπτει, ἐνώσω τὴν περιβάλλει [...].

Στὴν ἑλληνικὴ τραγωδία ἡ Ἀντιγόνη δὲν ἀσχολεῖται καθόλου μὲ τὴν ἄτυχη μοῖρα τοῦ πατέρα της. Ἡ μοῖρα αὐτῆ ἀναπαύεται ὡς ἀδιαπέραστη θλίψη ἐπάνω σὲ ὀλόκληρο τὸ γένος. Ἡ Ἀντιγόνη ζεῖ ἀμέριμνη ἐκεῖ ὅπως κάθε ἄλλο νεαρὸ ἑλληνόπουλο, καὶ μάλιστα ὁ Χορὸς τὴν θρηνεῖ, ὅταν καταδικάζεται σὲ θάνατο, ἐπειδὴ πρέπει νὰ ἐγκαταλείψει τὴ ζωὴ σὲ τόσο νεαρή, ἄγουρη, ἡλικία, πρέπει νὰ παραιτηθεῖ ἀπὸ αὐτὴν, πρὶν γευθεῖ τίς χαρὲς της, ἐπειδὴ ὁ Χορὸς ἐμφανῶς λησμονεῖ ἐντελῶς τὴ βαθεῖα θλίψη τῆς οἰκογένειας. Μὲ αὐτὸ δὲν πρέπει ἐπ' οὐδενὶ νὰ ἐννοηθεῖ ὅτι εἶναι ἀπερισκεψία ἢ ὅτι τὸ μεμονωμένο ἄτομο στρέφεται ἀποκλειστικὰ γύρω ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, χωρὶς νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴ σχέση του μὲ τὸ γένος του. Νὰ ἐννοηθεῖ ὅτι αὐτὸ εἶναι τυπικὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο. Οἱ διαπροσωπικὲς σχέσεις τοὺς εἶναι ἀπαξ δοσμένες ὅπως ὁ ὀρίζοντας στὸν ὁποῖο ζοῦν. Ἐνδεχομένως εἶναι, ἐπίσης, σκοτεινὸς καὶ νεφελώδης, ἀλλὰ διατηρεῖται, ὡστόσο, ἐξ ἴσου ἀμετάβλητος. Προσδίδει στὴν ψυχὴ ἕναν βασικὸ τόνο,

και μάλιστα τόν τόνο τῆς θλίψης, ὄχι τοῦ πόνου. Στὴν Ἀντιγόνη ἡ τραγικὴ ἐνοχὴ ἐπικεντρώνεται σὲ ἓνα βασικὸ σημεῖο: ἔχει κηδέψει τὸν ἀδελφὸ τῆς παρὰ τὴ βασιλικὴ διαταγή. Ἐὰν τὸ παρατηρούσαμε αὐτὸ ὡς μεμονωμένο γεγονός, ὡς σύγκρουση ἀνάμεσα στὴν ἀδελφικὴ ἀγάπη καὶ εὐσέβεια, καὶ σὲ μία αὐθαίρετη ἀνθρώπινη ἐντολή, τότε ἡ Ἀντιγόνη θὰ ἔπαυε νὰ εἶναι ἐλληνικὴ τραγωδία, θὰ ἦταν ἓνα ἀπολύτως σύγχρονο τραγικὸ ὑποκείμενο. Ὅτι προσδίδει στὸ ἔργο, μὲ τὴν ἐλληνικὴ ἔννοια, τραγικὸ ἐνδιαφέρον, εἶναι τὸ γεγονός ὅτι στὸν ἄμοιρο θάνατο τοῦ ἀδελφοῦ, στὴ σύγκρουση τῆς ἀδελφῆς μὲ μιὰ μεμονωμένη ἀνθρώπινη ἐντολή, ἀντηχεῖ ἡ θλιβερὴ μοῖρα τοῦ Οἰδίποδα, εἶναι τρόπον τινὰ τὰ δυσάρεστα ἐπακόλουθα, οἱ ὠδῖνες, τὸ τραγικὸ πεπρωμένο τοῦ Οἰδίποδα, ποὺ ἀνακλαδίζεται ὡς τὰ μεμονωμένα βλαστήματα τῆς οἰκογένειας. Αὐτὴ ἡ ὀλοκληρωτικὴ συνθήκη κάνει τὴ θλίψη τοῦ θεατῆ ἀπείρως βαθειά. Δὲν πρόκειται γιὰ ἓνα ἄτομο ποὺ ἀφανίζεται, ἀλλὰ γιὰ ἓναν μικρὸ κόσμο, εἶναι ἡ ἀντικειμενικὴ θλίψη, ἡ ὁποία, ἐκφρασμένη, εἰσχωρεῖ ἐφεξῆς στὴν τρομακτικὴ τῆς συνέπεια ὅμοια μὲ βία φυσικὴ, καὶ ἡ τραγικὴ μοῖρα τῆς Ἀντιγόνης ἀκούγεται ὡς ἀπόηχος τῆς μοίρας τοῦ πατέρα, μιὰ θλίψη ὑψωμένη στὴ νιοστή. Στὴ στιγμὴ ποὺ ἡ Ἀντιγόνη ἀποφασίζει, παρὰ τὴ βασιλικὴ ἀπαγόρευση, νὰ κηδέψει τὸν ἀδελφὸ τῆς, ἐμεῖς δὲν βλέπουμε τὴν ἐλευθέρᾳ βουλήσει χειρονομία, ἀλλὰ τὴν πεπρωμένη ἀναγκαιότητα, ἡ ὁποία μεταδίδει στὰ παιδιὰ τὴν ἐνοχὴ τῶν γονέων. Ὑπάρχει τόση ἐλευθερία μέσα στὸ πλαίσιο αὐτό, ποὺ εἴμαστε σὲ θέση νὰ ἀγαπήσουμε τὴν Ἀντιγόνη ἐξ αἰτίας τῆς ἀγάπης τῆς πρὸς τὸν ἀδελφὸ, ὅμως στὴν ἀναγκαιότητα τοῦ πεπρωμένου [Fatum] βρίσκεται τρόπον τινὰ ἡ ὑψηλὴ ἐπωδός, ἡ ὁποία δὲν περιβάλλει μόνο τὴ ζωὴ τοῦ Οἰδίποδα, ἀλλὰ καὶ τοῦ γένους του.

Κεφ. 17 α'. Ἡ φύση τῆς Ἀντιγόνης – τὸ ἄκρως ἀνοίκειον.
παθεῖν τὸ δεινόν

Ἡ Ἀντιγόνη γνωρίζει ὅτι κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ τῆς ἀλλάξει τὴ γνώμη καὶ ὅτι ἡ ἴδια δὲν πρόκειται νὰ κάνει βῆμα πίσω. Κατόπιν τούτου λέει, περνώντας αἰφνιδιαστικὰ ἀπὸ τὸν σκληρὸ στὸν ἥπιον λόγο:

ἀλλ' ἔα με καὶ τὴν ἐξ ἐμοῦ δυσβουλίαν

Καὶ ποῦ ὁδηγεῖ αὐτὴ ἡ δυσβουλία;

παθεῖν τὸ δεινὸν τοῦτο·

Ἔτσι ἐμφανίζεται ἡ κρίσιμη λέξη: «τὸ δεινόν». Εἶναι ἡ τρίτη, ἀλλὰ κομβικὴ, λέξη, ἡ ὁποία κατὰ τὴ διάρκεια τῆς στιχομυθίας παραπέμπει εὐθέως στὸ Στάσιμο. «παθεῖν τὸ δεινόν». «παθεῖν» σημαίνει ὑφίστασθαι, ὑπομένειν. Ἀπὸ αὐτὸ προκύπτει ὅτι τὸ δεινὸν δὲν εἶναι κάτι ποῦ προκαλεῖ ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἀντίθετα ὅ,τι τὸν ὁδηγεῖ σὲ αὐτὸ ποῦ ὁ ἄνθρωπος εἶναι καὶ μπορεῖ νὰ εἶναι. «παθεῖν» δὲν σημαίνει, ὡστόσο, τὴν ἀπλὴ «παθητικότητα» τοῦ δέχεσθαι (ἀνέχεσθαι) καὶ ὑπομένειν, ἀλλὰ τὸ ἀναλαμβάνειν —«ἀρχὴν δὲ θηρᾶν»—, τὸ ὑποφέρειν ὡς τὸ τέλος: τὸ ὄντως βιώνειν. Αὐτὸ τὸ «παθεῖν» – ἡ βίωση τοῦ «δεινόν», αὐτὸ τὸ ὑφίστασθαι καὶ ὑποφέρειν εἶναι τὸ θεμελιώδες χαρακτηριστικὸ κάθε πράξης καὶ ἐνέργειας: «τὸ δρᾶμα», αὐτὸ ποῦ ὁλοκληρώνει τὸ «δραματικὸ στοιχεῖο», τὴν «πλοκὴ» τῆς ἀρχαίας τραγωδίας. Ὡστόσο, ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ «παθεῖν» εἶναι ἡ πραγματικὴ συνάφεια πρὸς τὸ «δεινόν», ἐννοούμενο στὴν ἀπόλυτη πληρότητα τῆς οὐσίας καὶ αἰνιγματικῆς πολυσημίας τῆς λέξης.

Στὴν ἀρχαία τραγωδία οἱ «ἥρωες» καὶ οἱ «ἡρωίδες», ἐὰν γενικὰ ἐπιτρέπεται νὰ χρησιμοποιοῦμε αὐτὴ τὴ λέξη, δὲν εἶναι οὔτε οἱ «ἀγόγγυστα ὑπομένοντες» οὔτε «μάρτυρες» μὲ τὴ χριστιανικὴ ἔννοια, οὔτε οἱ, συχνὰ θορυβωδῶς καὶ πολυτελῶς κινούμενοι, «κύριοι» στὴ σύγχρονη δραματολογία. «Τὸ τραγικὸ» δὲν μετριέται, ὅπως ἐννοεῖ ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος, σύμφωνα μὲ τὴν ψυχολογικὰ «βιωτὴ» παραφορὰ τῆς εὐφυοῦς προσωπικότητας, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὴν ἀλήθεια τοῦ εἶναι συνολικά, καὶ τὴν ἀπλότητα, μὲ τὴν ὁποία ἐμφανίζεται. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ στὴν ἀρχαία τραγωδία δὲν συμβαίνει σχεδὸν τίποτε.

Αναζητήστε το [εδώ](#)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
GUTENBERG

www.gutenbergbooks.gr

 [/gutenbergbooks](https://www.facebook.com/gutenbergbooks)